

Е.І.Огар, О.В.Холодова

ГАЗЕТА І ЧИТАЧ (з досвіду видання часопису «Народня справа»)

Західноукраїнська періодика початку ХХ ст. є не лише важливим джерелом дослідження національних процесів, що відбувалися в Галичині в умовах панування Польщі. Для сучасних фахівців, зокрема, журналістів і видавців, це ще й надзвичайно цінний матеріал щодо вивчення вироблених на початку століття теоретичних і практичних засад українського періодичного видання, його типологічних ознак, обумовлених специфікою тематики, цільовим та читацьким призначенням.

Особливу увагу привертають періодичні видання для сільського читача — найбільш численної на той час української читацької аудиторії в Галичині. Серед них — «щира народня газета «Народня справа», розрахована на «кожного українця, а передусім селянина, бо увесь український нарід майже самі селяни рільники» [3]. Часопис видавав у 1923 — 1939 рр. у Львові концерн Івана Тиктора «Українська преса».

Тижневик «Народня справа» був одним з перших періодичних видань для українських селян в Галичині («не раз і не десять чулося нарікання, що у нас нема селянської газети. Ось вона — «Народня справа» [1]). Сьогодні розглядаємо його і як спробу створення популярного періодичного видання ужиткового характеру для масового читача.

Редколегія на чолі з І.Тиктором так окреслила головну мету часопису: «...зайти у кожную сільську хату, словом ширим звитатися з господарем і господинею, з дитьми крайніськими і стати на все їх приятелем і порадином сердечним, і вказувати дорогу правди, куди і як йти, щоби не наймигами вічними бути, але господарями вільними... щоби наше селянство почуло за собою право і силу, і хребет випростувало... щоби знало, що в світі рахуються тільки з свідомими і зорганізованими» [1].

Протягом всіх років видання в центрі уваги редакторів «Народньої справи» був читач. Вони ставили собі за мету формувати світогляд українського селянина, долати в ньому комплекс меншовартості, піднімати його до рівня господаря культурного, освіченого та озброєного світовим досвідом господарювання. І, що надзвичайно важливо, господаря на своїй землі.

Ідея національного самоутвердження є провідною майже в усіх публікаціях тижневика, вона є своєрідною відправною точкою у розкритті будь-якої теми — від аналізу важливих політичних подій до звичайних господарських порад, бо «поліпшення господарки в одному, другого, третього — це підйом загального рівня життя, а відтак й культури... кождий з нас є частиною великого сорокміліонового українського народу і на кождому з нас лежить великий обов'язок — підносити себе, щоби цілий народ піднести на те місце, яке йому в світі належиться» [5].

Вивчення потреб потенційного читача, його смаків і уподобань давало змогу редакції правильно визначити основні тематичні напрямки газети: 1) про політичне і господарське життя українського народу «під Польщею, Чехословаччиною, Румунією», «на Україні за Збручем», на всіх інших землях, де жили українці; 2) про життя українського села; 3) про те, як поліпшити господарку, «щоби праця на рілі принесла нашому рільникові більший хосен, як дотепер; 4) про годівлю худоби, дробу; 5) про садівництво, огородництво, пасічництво; 6) «коротка про політику всіх великих держав світу і про те, як їх політика може відбитися на долі українського народу»; 7) про нові цікаві винаходи, «справи з природи і техніки»; 8) про цікаві новинки з краю; 9) коротенькі оповідання, «сміховники та жарти».

Якщо до середини 30-х рр. на сторінках газети переважають публікації господарської тематики, то надалі суттєво зростає кількість матеріалів політичного спрямування, що пояснюється, на нашу думку, ускладненням політичної ситуації в Європі напередодні другої світової війни, подіями «на Великій Україні».

З числа в число тижневика переходять постійні рубрики: «Що чувати в світі?», «Чим живе край», «Господарські справи», «Новинки», «Що по чому?», «Життєвий кутяк», «Веселоща» (а ін. За тими на

шпальтах газети закріплюються відповідні місця, щоб постійний читач міг відразу знайти потрібний йому матеріал.

Слід відзначити, що «Народня справа» проводила широку культурно-просвітницьку роботу (було започатковано рубрику «Читання з історії України», до релігійних свят вміщувала матеріали історико-етнографічного характеру), постійно пропагувала українську книжку. «Найкраща зброя у мирній війні — це українське друковане слово» — таке гасло можна зустріти на сторінках часопису. «... мають всі свідомі українці усвідомити других несвідомих, темних людей, що чоловік шойно тоді, як читає добрі книжки та газети, є справді культурним чоловіком, а не сліпим, і не дасть собі і своїм дітям робити кривди, бо він знає, що в світі і навколо нього робиться» [6]. Газета давала селянам поради, які книжки читати і де їх можна придбати. Серед нагород, щорічно виплачуваних редакцією найбільш акуратним і точним передплатникам, надзвичайно цінним вважалися видання творів українських класиків, підручники, видання з серій «Українська література», «Велика історія України», «Історія Українського Війська», «Історія української культури» концерну І.Тиктора «Українська преса».

Цікавою з огляду на просвітницькі завдання, що поставила перед собою газета, була й постійна рубрика «Як шанувати своє здоров'я», де в популярній формі викладалися основи гігієни, анатомії людини, першої медичної допомоги, доводилася необхідність періодичних профілактичних медичних оглядів і ін.

Все у часописі: підібраний колектив авторів, тематика публікацій, послідовність і місце їх розташування, обраний спосіб викладу, манера звертання, загальна тональність спілкування — свідчить про те, що його видавці дуже добре знали свого читача, тонко розумілися у психології галичанина — ошадливого господаря і хорошого сім'янина, вміло апелювали до його почуттів, орієнтувалися в системі моральних цінностей і пріоритетів.

Щастя сім'ї, особливо майбутнє дітей, часто ставало наживим аргументом у культурно-просвітницькій пропаганді: «чоловік шойно тоді, як читає добрі книжки і газети, є справді культурним і не дасть собі і своїм дітям робити кривди...», «що не гнучись в чотири погібелі, здобудь право своє і для своїх дітей». Невипадково вжито й таку метафору: «Що то нині значить мати в хаті гарну книжку і газету? Це так, як добра жінка і господиня, бо вона тебе в прикру хвилю і poradить, і потішить, і разом з тобою посумує, а потім розвеселить».

Вартий уваги з огляду на врахування психології читача-селянина один із засобів, який редакція використовувала для захоочення читачів передплачувати часопис. «Народня справа» буде приносити не тільки ту одну користь, що буде вчити, як у світі жити, який ще хосен буде мати передплатник — одержить за допомогу в сумі 120 зл. на випадок, коли котра-небудь штука рога тої худоби згинє» [2]. У кож-

ному числі подавалися умови, за яких така допомога може відбутися; зразок «Посвідки про загибель худоби» (щось на кшталт відривного талона); постійні звіти про конкретну допомогу на першій шпальті газети (назва села, прізвище передплатника, виплачена сума). З листів дописувачів видно, що цей засіб збільшити кількість передплатників газети був надзвичайно ефективним («бо 120 зл. на дорозі не валяються, що казати»).

Редакція запрошувала своїх читачів відгукуватися на публікації: «кожний читач може написати листа: що подобається, що ні, чого не розуміє... редакція відповідатиме кожному в газеті або листом» [4]. Стати дійсно порадиником часопис намагався і в такий спосіб: «Може маєте який клопіт з худобиною? Може ви хорі або хто з вашої родини? Може маєте яку важку справу в суді? Пишіть до нашої Редакції, а вона вам порадить, що робити?» [4]. Слід сказати, що слова свого газета дотримувала, постійно публікуючи відповіді на листи, даючи консультації. Це, передовсім, утверджувало її авторитет в очах читачів. До того ж діючий двосторонній зв'язок між виданням і читачами давав змогу точно і швидко реагувати на читацькі потреби, коригувати видавничу політику.

З 1927 р. при газеті було започатковано бібліотеку «Рідне слово», яка випускала брошури з практичними порадами селянинові, зокрема, як вести господарку («Годівля кроликів», «Домашній промисл», «Дешева і добра будівля»), як побільшити дохід з господарства тощо.

Багато раціонального і корисного для сучасної видавничої практики знаходимо в досвіді наших попередників. Слід, мабуть, частіше до нього звертатися, творчо переосмислюючи і підпорядковуючи потребам сьогодення.

1. Палів Д. В щасливу дорогу // Народня справа. 1923. Ч.1. 2. Про що буде писати «Народня справа» // Народня справа. 1923. Ч.2. 3. Ставайте в безконечний ряд // Народня справа. 1923. Ч.4. 4. «Чому варто читати нашу газету» // Народня справа. 1924. Ч.5. 5. Щоб очистились наші серця і мислі наші // Народня справа. 1924. Ч.10. 6. Що таке «Місяць книжки»? // Народня справа. 1925. Ч.46.

Стаття надійшла до редакції 10.01.95.